

УДК 347.9

Д. М. СІБІЛЬОВ,*кандидат юридичних наук,**доцент кафедри цивільного процесу**Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*

МИРОВА УГОДА У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Висвітлено питання, пов'язані із реалізацією диспозитивних засад виконавчого провадження, ролі мирової угоди, її правових наслідків, процесуальні особливості затвердження мирової угоди судом, механізми подальшого удосконалення чинного законодавства.

Диспозитивні начала виконавчого провадження передбачають можливість укладання мирової угоди між стягувачем та боржником з метою припинення виконавчого провадження шляхом досягнення згоди. Дане право закріплено у ч. 3 ст. 12 Закону України «Про виконавче провадження» [1]: сторони мають право укласти мирову угоду про закінчення виконавчого провадження, яка визнається судом. Згідно із п. 2 ч. 1 ст. 49 цього Закону визнання судом мирової угоди між стягувачем і боржником у процесі виконання тягне за собою закінчення виконавчого провадження. Мирова угода є результатом правового компромісу між сторонами виконавчого провадження. Інститут мирової угоди у виконавчому провадженні продовжує даний інститут як інститут процесуального характеру, передбачений нормами Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК) України (ст. 175) [2], Господарського процесуального кодексу (далі – ГПК) України (ст. 78) [3] та Кодексу адміністративного судочинства (далі – КАС) України (ст. 136) [4]. Якщо ж реалізація сторонами свого права на укладення мирової угоди під час розгляду справи в суді спрямована на припинення судового розгляду, то в процесі виконавчого провадження сторони діють уже в іншому правовому режимі – в режимі існування судового рішення, яке має імперативні приписи стосовно їх поведінки. Судове рішення як акт правосуддя має таку властивість, як незмінність. З іншого боку, закон допускає існування правового компромісу між сторонами, досягнення ними згоди (під судовим контролем), і цей правовий компроміс переважає над силою судового рішення, яким було вирішено питання про права та обов'язки сторін. До речі, наведена ідея стосується не лише виконавчого провадження, а й ситуацій, коли рішення суду першої інстанції переглядається вищестоящим судом в апеляційному чи каса-

ційному порядку. Мова іде про правила ст. 306 та 334 ЦПК України, коли сторони можуть укласти між собою мирову угоду, незважаючи на існування судового рішення, яким було вирішено спір між ними. О. Б. Верба справедливо зазначає, що проблема укладення мирової угоди на стадії виконавчого провадження полягає в тому, що на цей момент спір між сторонами вже вирішено, існує ухвалене судове рішення, яке набрало законної сили, а сторони по-іншому врегульовують спір, наче, на перший погляд, нехтують загальнообов'язковим актом органу держави. Обґрунтовуючи можливість, правомірність та доцільність укладення мирової угоди в процесі примусового виконання, слід звернути увагу на те, що все провадження у справі відбувається з волі сторін, які звернулися до суду з метою врегулювання спору, поновлення прав, що і є основним завданням цивільного процесу, тому сторони мають право відмовитися від подальшої процедури, закінчивши справу миром. Тому за принципом диспозитивності в такій ситуації некоректно робити акцент на руйнуванні попередньої діяльності суду, порушенні вимог загальнообов'язковості судового рішення [5]. А. П. Орлов зазначає, що зручність мирової угоди на стадії виконавчого провадження полягає в тому, що сторони можуть домовитися про будь-які умови і взаємні поступки, що явно не порушують права і законні інтереси кожної зі сторін; сторони, уклавши мирову угоду, можуть прискорити закінчення виконавчого провадження, при цьому: стягувач прискорює момент здобуття майна; боржник позбавляється від свого статусу і, відповідно, всього, що обумовлена даним статусом, – виконавчих зборів, штрафів тощо [6]. Заслужовує на увагу думка О. В. Бортник про те, що функціональна роль диспозитивних засад у галузі цивільного судочинства виявляється в забезпеченні широкої можливості для осіб, які беруть участь у справі,

як для здійснення актів саморегуляції діяльності в галузі цивільної юрисдикції, одним із яких є мирова угода сторін, так і для забезпечення оптимального балансу між приватноправовими та публічно-правовими засадами у цивільному судочинстві [7]. Висловлена ідея, на нашу думку, має поширюватись не лише на цивільне судочинство, а й на виконавче провадження. Мирова угода у виконавчому провадженні є угодою цивільно-правового характеру в широкому розумінні цього слова, а застосовуючи сучасну термінологію Цивільного кодексу України, можна сказати, що мирова угода є правочином. Як зазначає М. А. Рожкова, мирова угода як цивільно-правова угода є передусім юридичним фактом цивільного права, що лежить в основі зобов'язання, яке пов'язує сторони спірних цивільно-правових відносин. Терміном «миртова угода» позначається також документ, фіксувальний акт виникнення зобов'язання (що оформлює права та обов'язки його сторін) [8]. Мирова угода передбачає компроміс шляхом взаємних поступок сторін виконавчого провадження, причому сторони вільні в досягненні умов цієї угоди. Виходячи з цієї ідеї, що мирова угода є правочином, на неї поширюються правила, передбачені ст. 203 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України [9], а саме: зміст правочину не може суперечити Цивільному кодексу, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам; особа, яка вчиняє правочин, повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності; волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі; правочин має вчинятися у формі, встановленій законом; правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним; правочин, що вчиняється батьками (усиновлювачами), не може суперечити правам та інтересам їхніх малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей. Недодержання цих правил перешкоджає ухваленню мирової угоди і набранню нею правових наслідків, тим більше, що такі дії сторони вчиняють під судовим контролем (щоправда, така умова, як належна форма правочину, має в даному разі обмежену дію, оскільки стосовно судових актів не може діяти правило про додержання нотаріального посвідчення правочину, як у звичайному обороті, оскільки сила судового акта має перевагу над цими вимогами). Мирова угода порівняно зі звичайним правочином не дає сторонам повної свободи дій, оскільки, на відміну від зви-

чайного правочину, вона, по-перше, має на меті не просто набуття цивільних прав та обов'язків, а й припинення спору, перетворення існуючих спірних відносин (якщо справа розглядається в суді) на безспірні або припинення реалізації державного примусу в разі укладання угоди на стадії виконавчого провадження; по-друге, обов'язковим «санкціонуючим» суб'єктом такої угоди є суд, тобто недостатньо простого додержання правил ст. 203 ЦК України для того, щоб така угода потягнула за собою правові наслідки. Отже, для цієї ситуації повністю можна віднести оцінку стосовно елементів публічності у цивільному судочинстві, яку надає В. В. Комаров, зазначаючи, що публічність цивільного судочинства допустима тією мірою, якою вона не суперечить приватноправовій природі цивільно-правового спору та інтересам сторін [10].

Компетентним органом, який розглядає зміст мирової угоди сторін у виконавчому провадженні і питання про її затвердження, є суд. Закон не надає відповідної компетенції державному виконавцю, який займається виконанням рішення. Згідно зі ст. 372 ЦПК України мирова угода, укладена між сторонами в процесі виконання рішення, подається в письмовій формі державному виконавцеві, який не пізніше триденного строку передає її до суду за місцем виконання рішення для визнання. Суд має право перевірити і не визнати мирову угоду, якщо це суперечить закону або порушує права чи свободи інших осіб. За результатами розгляду мирової угоди або відмови від примусового виконання суд постановляє ухвалу відповідно до положень ЦПК. Схожі правила містить ст. 121 ГПК України: мирова угода, укладена сторонами у процесі виконання судового рішення, подається на затвердження господарського суду, який прийняв відповідне судове рішення. Про затвердження мирової угоди господарський суд виносить ухвалу. Згідно зі ст. 262 КАС України мирова угода, укладена між сторонами в адміністративній справі, подається в письмовій формі до суду, який ухвалив рішення у справі. Мирова угода, укладена між сторонами виконавчого провадження, подається в письмовій формі державному виконавцеві, який не пізніше триденного строку передає її до суду за місцем виконання рішення. Мирова угода може стосуватися лише прав, свобод, інтересів та обов'язків сторін і предмета адміністративного позову. Суд розглядає мирову угоду в десятиденний строк у судовому засіданні з повідомленням осіб, які беруть участь у справі. Неприбуття в судові засідання осіб, які були

належним чином повідомлені, не перешкоджає судовому розгляду. За результатами розгляду мирової угоди суд може постановити ухвалу про визнання мирової угоди між сторонами у справі і про закінчення виконавчого провадження. Суд не визнає мирову угоду, якщо це суперечить закону або порушує чий-небудь права, свободи або інтереси. Ухвалу суду за результатами розгляду мирової угоди може бути оскаржено в загальному порядку.

Таким чином, затвердження мирової угоди сторін у виконавчому провадженні є безумовною прерогативою суду, але деталі затвердження таких угод не зовсім збігаються в різних процесуальних кодексах. Це стосується як виклику сторін у судові засідання, так і деяких інших питань [11]. Так, ст. 293 ЦПК України не передбачає можливості оскарження ухвал суду про затвердження мирової угоди у виконавчому провадженні. Не містить таких правил і ст. 372 ЦПК України. Пункт 8 ч. 1 ст. 293 ЦПК України передбачає можливість оскарження ухвали суду про визнання мирової угоди за клопотанням сторін, але це стосується мирових угод, укладених під час розгляду справи. Щодо господарських судів, то п. 9 ч. 1 ст. 106 ГПК України передбачається можливість оскарження ухвал суду про затвердження мирової угоди, але вважаємо, що це, знову ж таки, стосується мирових угод, укладених у процесі судового розгляду. Лише в КАС України прямо зазначено (ст. 262), що ухвала суду про затвердження мирової угоди може бути оскаржена. Вважаємо, що ідея, закладена в КАС України, є найбільш правильною, оскільки недоцільно позбавляти сторони виконавчого провадження можливості оскарження таких ухвал. У контексті ж ЦПК України та ГПК України такі ухвали є остаточними. В разі постановлення судом ухвали про затвердження мирової угоди під час виконавчого провадження виникає певний правовий парадокс. З одного боку, існує рішення суду, яким вирішено питання про права та обов'язки сторін, з іншого боку, є ухвала про затвердження мирової угоди між сторонами. Така ухвала не є засобом судового контролю, але вона позбавляє рішення суду юридичної сили, хоча формально і не скасовує його.

Список використаної літератури

1. Про виконавче провадження : закон України від 21 квіт. 1999 р. № 606-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 24. – Ст. 207.
2. Цивільний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–41. – Ст. 492.
3. Господарський процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.
4. Кодекс адміністративного судочинства України // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36, № 37. – Ст. 446.

Практика укладення мирових угод у виконавчому провадженні ставить питання стосовно можливості примусового виконання таких угод. Чинне законодавство, на жаль, не дає однозначної відповіді на дане запитання. Що може зробити сторона виконавчого провадження в тому разі, якщо протилежна сторона не виконує добровільно умови мирової угоди, наприклад, не передає майно, гроші тощо? Хто бере на себе ризик невиконання такої угоди, чи може тут бути застосований державний примус? Незважаючи на неоднозначне ставлення до правових наслідків таких мирових угод, ми вважаємо, що такі угоди повинні виконуватись примусово в разі їх добровільного невиконання. Справа в тому, що і ЦПК України, і ГПК України, і КАС України прямо передбачають те, що суд у будь-якому разі перевіряє зміст мирової угоди, її відповідність закону. Указана дія суду повинна унеможливити виконання (в тому числі і примусове) такої угоди в тому разі, якщо вона не відповідає закону. Ідея судового контролю, крім іншого, передбачає можливість виконання такої угоди. Якщо б законодавець дотримувався протилежної думки, тоді б суд не перевіряв її зміст, а виходив із формального факту її укладання без перевірки на предмет законності. Слід урахувати також те, що ухвала суду про затвердження мирової угоди як акт судової діяльності має певні властивості, серед яких і її обов'язковість. З іншого боку, ідея щодо можливості примусового виконання таких угод не закріплена в чинному законодавстві чітко і прямо, що знижує рівень правових гарантій сторін виконавчого провадження.

Таким чином, мирові угоди у виконавчому провадженні є ефективним механізмом закінчення виконавчих процедур шляхом досягнення згоди між стягувачем та боржником, альтернативою імперативному державному примусу, перевагою диспозитивних начал виконавчого провадження над його публічно-правовими механізмами. У той же час окремі процесуальні аспекти укладення мирових угод у виконавчому провадженні потребують подальшого удосконалення на законодавчому рівні.

5. Верба О. Б. Особливості визнання судом мирової угоди на стадії виконавчого провадження [Електронний ресурс] / О. Б. Верба // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2008. – № 3. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvlduvs/2008_3/08vobsvr.pdf.
6. Орлов А. П. Мировое соглашение в исполнительном производстве / А. П. Орлов [Электронный ресурс] // Советник юриста. – 2010. – № 3. – Режим доступа: <http://www.s-yu.ru/articles/2010/3/4940.html>.
7. Бортнік О. Г. Мировая угода у цивільному судочинстві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Бортнік Оксана Григорівна. – Х., 2007. – 28 с.
8. Рожкова М. А. Применение в коммерческом обороте мировой сделки / М. А. Рожкова. – М. : Статут, 2005. – 572 с.
9. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
10. Курс цивільного процесу / за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 1352 с.
11. Власов А. Заключение мирового соглашения в гражданском судопроизводстве [Электронный ресурс] / Александр Власов // Юридическая практика. – 2007. – № 34 (504). – Режим доступа: <http://www.yurpractika.com/article.php?id=10007845>.

Надійшла до редколегії 22.02.2012

СИБИЛЕВ Д. М. МИРОВОЕ СОГЛАШЕНИЕ В ИСПОЛНИТЕЛЬНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ: ПРОЦЕССУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛНЕНИЯ СУДЕБНЫХ РЕШЕНИЙ

Освещены вопросы, связанные с реализацией диспозитивных начал исполнительного производства, роли мирового соглашения, его правовых последствий, процессуальные особенности утверждения мирового соглашения судом, механизмы дальнейшего усовершенствования действующего законодательства.

SIBILIOV D. THE SETTLEMENT AGREEMENT IN EXECUTIVE PRODUCTION: PROCEDURAL ASPECTS OF EXECUTION OF JUDGMENTS

The questions, related to realization of basic ideas of executive procedure, role of agreement, its law consequences, judicial features of claim of agreement a court, mechanisms of further improvement of current legislation, are reviewed.

УДК [349.6:331.47:67.014]

О. М. ШУМІЛО,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності
навчально-наукового інституту права та масових комунікацій
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ТА ДОВКІЛЛЯ У ВИРОБНИЦТВІ ТА ПОВОДЖЕННІ З АЗБЕСТОМ

Проаналізовано зв'язок міжнародного та національного законодавства щодо поводження та запобігання негативному впливу азбесту на людей та довкілля. Наведено приклади розгляду справ щодо захисту трудових та екологічних прав громадян при поводженні з азбестом у зарубіжній та національній судовій практиці.

Актуальність теми дослідження обумовлена розширенням азбестового виробництва в Україні та негативним впливом даного виду господарської діяльності на здоров'я людей та навколишнє природне середовище. Безпосередніми факторами екологічної небезпеки є промислові викиди азбестових виробництв, що становлять загрозу здоров'ю працівників підприємств та мешканців прилеглих житлових зон; заміна азбестових покрівель на житлових будинках;

зведення азбестових парканів та огорож на присадибних земельних ділянках; неконтрольоване видалення азбестових відходів у навколишнє природне середовище.

Загальновідомим та доведеним є той факт, що усі види азбестових виробів містять канцерогенні речовини та викликають у людей захворювання на рак. У світі виробляється більше 2 млн т азбесту, найбільше – у Росії, Китаї та Канаді. Розповсюдження інформації про